

УДК 338.48: 379.851

Габа М. І.,

*к.е.н., асистент, кафедра туризму,**Інститут природоохоронної діяльності, екології та туризму**ім. В. Чорновола НУ «Львівська політехніка», м. Львів*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

У статті розглянуто особливості державного регулювання, як основи розвитку сільського зеленого туризму. Досліджено роль та значення регулювання на макрорівні. Розглянуто ефективність регулювання державою цього виду туризму. Обґрунтовано доцільність державного регулювання для розвитку сільського зеленого туризму, а також для підвищення ефективності галузі туризму та економіки України загалом.

Ключові слова: державне регулювання, сільський зелений туризм, регулювання, розвиток, особливості, напрями державної політики, принципи, Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму.

ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА

Габа М. И.

В статье рассмотрены особенности государственного регулирования, как основы развития сельского зеленого туризма. Исследована роль и значение регулирования на макроуровне. Рассмотрена эффективность регулирования государством этого вида туризма. Обоснована целесообразность государственного регулирования для развития сельского зеленого туризма, а также для повышения эффективности отрасли туризма и экономики Украины в целом.

Ключевые слова: государственное регулирование, сельский зеленый туризм, регулирования, развитие, особенности, направления государственной политики, принципы, Союз содействия развитию сельского зеленого туризма.

FEATURES OF STATE REGULATION AS A BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM

Haba M.

In the article considers the specifics of state regulation as the basis for the development of rural green tourism. The role and importance of government regulation is defined. The main directions of the state policy that will contribute to further effective development of rural green tourism are presented. The effectiveness of state regulation of this type of tourism is considered.

The necessity of government regulation for the development and use of rural green tourism and for tourism improvement and reform of Ukraine's economy in general is proved. The article shows subjects and objects that provide exercise and activities in the field of green tourism.

Keywords: government regulation, rural green tourism, management, development, features, directions of state policy principles, Union for Promotion of Rural Green Tourism.

Постановка проблеми. Державне регулювання сільським зеленим туризмом впливає на ефективність його розвитку, так як підтримка сільського зеленого туризму на макрорівні надає нових можливостей не тільки для цієї туристичної галузі, але й для економіки країни загалом. Дослідження питань, пов'язаних з державним регулюванням туризму, спрямоване на пошук нових напрямів розвитку сільського зеленого туризму з ціллю максимального задоволення потреб споживачів послуг сільського зеленого туризму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання державного регулювання як основи розвитку сільського зеленого туризму досліджували такі вчені-економісти: С.О. Гуткевич [2], М. Желяк [8], Ю.В. Зінько [6], М. Д. Корінько [2], Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець [3], Х. Й. Роглев [4], О. І. Станкевич – Волосянчук [7], М.Й. Рутинський [6], В. Одзімек [8], Л. І. Тебляшкіна [3] та інші науковці. Проте, зважаючи на актуальність питання щодо розвитку сільського зеленого туризму виникає необхідність у більш глибокому дослідженні особливостей державного регулювання даного виду туризму, як перспективного виду туризму для покращення галузі туризму та для реформування економіки України загалом.

Мета статті. Дослідити особливості державного регулювання, як основи розвитку сільського зеленого туризму, що дасть можливість застосовувати та використовувати його для ефективного розвитку даного виду туризму, а також для покращення галузі туризму та для реформування економіки України загалом.

Основні результати дослідження. Перспективний розвиток туризму, зокрема й такого його різновиду як сільський зелений туризм, зумовлює необхідність державного регулювання. Дослідження питання регулювання розвитку туристичної діяльності, зокрема сільського зеленого туризму, показали певні особливості, які необхідно враховувати для його подальшого ефективного функціонування цієї сфери.

Особливість розвитку сільського зеленого туризму полягає в тому, що він здійснюється як на макро- так і на мікрорівні. Особливостями розвитку сільського зеленого туризму на рівні держави слід вважати: необхідність залучення більшого обсягу інвестицій для його розвитку; недосконалість і бюрократичні процедури системи видачі ліцензій та дозволів суб'єктам господарювання; надто велику кількість різновидів податків, які необхідно сплатити суб'єктам господарювання, що ведуть діяльність у цій галузі; прояв недосконалої фінансово-кредитної політики та інфляційні процеси в діяльності об'єктів даної сфери. Недоліком розвитку сільського зеленого туризму на рівні держави є те, що його недостатньо

популяризують порівняно з іншими видами туризму.

На всі галузі економіки поширюється державне регулювання, що є сукупністю інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян. Воно включає в себе нормативно-законодавчі акти, формальні та неформальні розпорядження й допоміжні правила, що визначає держава, а також недержавні організації або організації саморегулювання, яким вона делегує відповідні повноваження; певний перелік здійснюваних державними структурами заходів, спрямованих на контроль за діяльністю туристичних організацій.

Важливим завданням щодо розвитку сільського зеленого туризму є врегулювання нормативно-правової бази у сфері сільського зеленого туризму зважаючи на мінливі умови зовнішнього середовища. Це має забезпечити ефективну взаємодію державних і громадських структур для успішного розвитку даної галузі.

Законодавчими актами України стосовно сільського зеленого туризму є Конституція України, Закони України «Про туризм», «Про особисте селянське господарство», проект Закону України «Про сільський зелений туризм» та деякі інші нормативно-правові акти.

Як показав аналіз, для ефективного розвитку й регулювання сільського зеленого туризму слід ввести в дію Закон України «Про сільський зелений туризм», проект якого прийнято Постановою Верховної Ради № 2179 від 16.11.2004 р. Цей Закон визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі сільського зеленого туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, безпеку для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів і регулює відносини, пов'язані з організацією та здійсненням сільського зеленого туризму на території України [1].

Специфічними особливостями, відображеними в проекті Закону України «Про сільський зелений туризм», є зміни щодо специфіки ліцензування туристичної діяльності; обов'язковість (необов'язковість) ліцензування окремих видів сільського зеленого туризму; врегулювання питань, пов'язаних із необхідністю професійної підготовки суб'єктів, які забезпечують та здійснюють діяльність у сфері сільського зеленого туризму; розробка нових типів договорів та уточнення їх змісту, що укладаються між суб'єктом діяльності цього виду та туристом. У проекті пропонується розробити стандарт, який регламентуватиме вимоги щодо надання послуг сільського зеленого туризму, а саме вимоги до приміщень, санітарно-гігієнічних умов, обслуговуючого персоналу, умов харчування, протипожежної безпеки, реєстрації відпочивальників, цивільної відповідальності господарів, страхування майна.

Наступним нормативним регулюючим документом є Указ Президента України № 1356 від 20.12. 2000 р. «Про основні засади розвитку соціальної сфери села», в якому одним із засобів розвитку виділено «розвиток підсобної діяльності у сфері туризму (зеленого туризму)

та надання пріоритету «питанням відродження національної культури, звичаїв, традицій та обрядів, розвитку народних ремесел», що неможливо без розвитку туристичної діяльності.

Новий етап розвитку сільського зеленого туризму зумовить прийняття «Концепції державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.08.2013 р. № 638-р) та «Проект державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року», що визначить його пріоритетність та дасть можливість залучити інвестиційні ресурси приватного сектору до рекреаційно-туристичного підприємництва та допоміжної діяльності.

На основі аналізу законодавства України щодо сільського зеленого туризму нами визначено, що основними напрямками державної політики, які сприятимуть подальшому ефективному розвитку цієї сфери є такі: удосконалення правових засад регулювання відносин у цій галузі діяльності; визначення сільського зеленого туризму важливою ланкою туристичної індустрії України, заохочення національних та іноземних інвестицій у цю сферу та створення нових робочих місць; розвиток в'їзного та внутрішнього сільського зеленого туризму, сприяння перетворенню його у високорентабельну та конкурентоспроможну ланку туристичної індустрії; створення належних умов для розвитку сільського зеленого туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності у цій сфері шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання; всебічне заохочення громадян України до участі в розвитку сфери сільського зеленого туризму як високорентабельної ланки туристичної індустрії та додаткового джерела поповнення особистих доходів громадян, місцевого і державного бюджетів; врахування попиту споживачів на окремі види послуг сільського зеленого туризму при розробці та затвердженні загальнодержавної та місцевої програм розвитку регіонів [3]. Напрями державної політики у сфері сільського зеленого туризму схематично наведено на рис.1.

Аналіз засвідчує, що подальший розвиток сільського зеленого туризму вимагає поглибленого дослідження цієї галузі та її підтримки з боку держави. В Україні на загальнодержавному рівні відсутні інституції, які займаються проблемами розвитку сільського зеленого туризму. Ініціативу у здійсненні даних функцій беруть на себе різноманітні громадські організації.

Однією з найактивніших структур, що об'єднує діяльність власників садиб, є Спілка сприяння розвитку сільському зеленому туризму в Україні. Ця всеукраїнська неприбуткова громадська організація, що об'єднує власників садиб, і є ініціатором поширення ідей розвитку сільського зеленого туризму, заснована в 1996 р. Мета її функціонування – популяризація відпочинку в українському селі, сприяння розвитку сільської інфраструктури та самозайнятості сільського населення, збереження культурної спадщини й навколишнього природного середовища. За ініціативою Спілки створені й успішно функціонують регіональні осередки (центри) сільського зеленого туризму у 17 областях України. Вони

Рис.1. Основні напрями державної політики у сфері сільського зеленого туризму

Джерело: складено автором за [1].

займаються інформуванням про відпочинкові можливості регіонів, працюють над іміджем свого регіону та контролюють якість надання туристичних послуг відповідними суб'єктами.

Учасниками даного об'єднання громадян є близько 850 садіб у 20 регіонах країни. Проте точно визначити кількість пропозицій на ринку сільського туризму неможливо, адже ще більше господарів функціонують самостійно [9].

Завдяки активній співпраці осередків сільського зеленого туризму з місцевими органами влади та міжнародними фондами (наприклад з фондом «Відродження»), вивчається й використовується практичний досвід з організації і прийому відпочивальників у садибах господарів (Закарпатська, Івано-Франківська області), проводяться інформаційні рекламні акції щодо популяризації послуг сільського зеленого туризму. Спілка тісно співпрацює з агротуристичними організаціями Угорщини, Польщі, Австрії, Франції та широко застосовує їх досвід [6].

Нами проаналізовано основні функції, які виконує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму, а саме: стратегічне планування сільського відпочинку; презентація сільського відпочинку на внутрішньому та міжнародному ринках; презентація сільського відпочинку на внутрішньому та міжнародному ринках; розробка і впровадження громадських стандартів якості; забезпечення підготовки кадрів для організації сільського відпочинку; рекламно-інформаційне забезпечення; вирішення питання зайнятості сільського населення, поліпшення технічної інфраструктури та благоустрою сіл, а також збереження історико-культурної спадщини та довкілля у співпраці з місцевими органами самоврядування [3].

На сторінках науково-популярного журналу «Туризм сільський зелений», що видає Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму висвітлюються й обговорюються найбільш важливі проблеми законодавчого, економічно-фінансового, рекламно-інформаційного, організаційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму в Україні, аналізується міжнародний досвід, висвітлюється агротуристичний потенціал своєрідних місцевостей нашої держави [6].

Розвиток сільського зеленого туризму повинен підтримуватись як на державному рівні, так і на рівні громадських організацій. Головними його аспектами є аграрно-соціальний, культурно-туристичний та еколого-природничий. Тому для успішного розвитку й регулювання сільського зеленого туризму необхідна взаємодія державних і громадських структур, які опікуються відповідними галузями.

Важливою особливістю державного регулювання сільського зеленого туризму є принципи, які забезпечують взаємоузгодженість економічних інтересів підприємств, суспільства і держави. Їх дотримання має стати своєрідним застереженням безсистемному й руйнівному втручання в економічний механізм господарювання. Принципи державного регулювання, як і управлінської діяльності, є результатом узагальнення притаманних для них істотних рис, характерних зв'язків і постійно відтворювальних ознак, які стають базовими в

роботі уповноважених суб'єктів державного регулювання.

Проведений нами аналіз показав, що державне регулювання сільського зеленого туризму в Україні передбачає дотримання таких принципів:

- визначення пріоритетних напрямів державної політики;
- розподіл влади між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування;
- закріплення конкретних управлінських функцій за компетенцією органів державного регулювання;
- системність нормативно-правового забезпечення державного регулювання;
- створення фінансової бази;
- цілісність, узгодженість і дієвість механізмів реалізації державної політики.

Ключовим принципом державного регулювання сільського зеленого туризму є делегування функцій та повноважень центрального органу виконавчої влади у цій сфері громадським об'єднанням сільських господарів за умови відповідності таких громадських об'єднань вимогам, визначеним законом.

Основні пріоритетні напрями державної політики у сфері сільського зеленого туризму визначаються в загальнодержавній програмі розвитку туризму в Україні.

Реалізація державної політики у сфері сільського зеленого туризму здійснюється шляхом: визначення і реалізації основних напрямів державної політики в цьому виді діяльності; направлення бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку, популяризацію і рекламу сільського зеленого туризму в Україні та за її межами; нормативного регулювання відносин у даній сфері; делегування повноважень щодо проведення категоризації об'єктів сільського зеленого туризму об'єднанням сільських господарів; організації та ведення статистичного обліку і звітності цього виду діяльності; організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства; сприяння в ініціюванні, розробці та реалізації міжнародних програм, а також програм, що реалізуються за рахунок зовнішніх інвестицій, грантів тощо у даній сфері; надання всебічної допомоги в створенні належної інфраструктури.

Основними принципами державної підтримки сільського зеленого туризму є рівність умов, націленість на окреме сільське господарство та місцеву громаду, фінансування проектів у сфері сільського зеленого туризму, розвиток сільської інфраструктури, реклама, участь у виставково-ярмаркових заходах, створення фольклорно-культурних заповідників і парків народних промислів (на базі населених пунктів, що є носіями певного бренду), запровадження цілісної системи навчання для зайнятих у сільському зеленому туризмі людей та деякі інші.

Для підтримки розвитку сільського зеленого туризму на рівні регіону необхідно здійснити заходи, спрямовані на створення високорентабельної туристичної галузі, яка має забезпечувати потреби внутрішнього та міжнародного туризму з урахуванням природно-

кліматичного, рекреаційного, соціально-економічного й історико-культурного потенціалу регіону та його можливостей.

Аналіз засвідчує, що до об'єктів, які залучають для здійснення та/або забезпечення діяльності у сфері сільського зеленого туризму відносяться садиби та агрооселі. Сільські споруди, облаштовані для прийому відвідувачів, прийнято називати агрооселями або садибами. Садиба – житлове приміщення, яке знаходиться у сільській місцевості, містить не більше п'яти кімнат, пристосованих для проживання туристів, і належить на правах приватної власності фізичній особі або членам її сім'ї, що займається веденням особистого селянського господарства та надає туристичні послуги [6].

Суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують діяльність у сфері сільського зеленого туризму, є: сільські господарі, а також створені ними громадські організації, їхні об'єднання, діяльність яких є необхідною умовою для належного створення пропозиції та надання послуг сільського зеленого туризму; фізичні особи – споживачі послуг сільського зеленого туризму.

До суб'єктів, що здійснюють та/або забезпечують діяльність у сфері сільського зеленого туризму, також можуть належати фізичні та юридичні особи, що надають допоміжні послуги (агентські, посередницькі, рекламні, інформаційні тощо) сільським господарям або споживачам послуг сільського зеленого туризму.

За результатами аналізу законодавства України щодо регулювання відносин суб'єктів господарювання у сфері сільського зеленого туризму запропоновано шляхи врегулювання нормативно-законодавчого поля, що дасть можливість створити більш сприятливе середовище для відпочинку міського населення та діяльності у сфері сільського зеленого туризму.

Чинниками, які поглиблюють наявні проблеми регулювання сільського зеленого туризму, є:

1. Деякі місцеві громади або органи місцевого управління переоцінюють можливості сільського зеленого туризму для перспективного соціально-економічного розвитку їхніх територій.

2. Погіршення якості навколишнього природного середовища через зростання антропогенного тиску на природні комплекси і відсутність в Україні механізмів його жорсткого регламентування й контролю.

3. Потенційно більш високими є показники злочинності та споживання суспільних благ через нівелювання місцевого культурного рівня, переходу на стандарти масової культури, яку приносять з собою туристи, і появу потреби у вищому рівні життя, ніж це можливо за нинішньої зайнятості у сільськогосподарському виробництві.

4. Втрата селом атмосфери «сільського життя» через надмірні напливи і скупчення туристів та їхнє розкуте побутування в селі.

5. Втрата мистецької унікальності виробів народних умільців через зростання попиту на їхню продукцію, а відтак, перехід майстрів до спрощеного дрібносерійного продукування

своїх виробів із підкресленням їхньої сувенірної атрибутики.

Власники сільських садиб потребують спеціальних кредитів для розвитку сільського зеленого туризму на прийнятних умовах, які б враховували потенційні можливості позичальника та забезпечили для банківської установи найменший рівень ризиків. З огляду на це необхідно переглянути спеціалізовану програму «Сільський дім» і переорієнтувати її щодо напрямів фінансування з державного бюджету не лише на будівництво житла, а й на облаштування прилеглої до нього території.

Одним з першочергових завдань є категоризація приватних садиб у сфері сільського зеленого туризму, що дозволяє суб'єктам господарювання повідомляти про відповідну якість житлових умов і рівень послуг, встановлювати оплату, яка відповідає певній категорії. Саме такий маркетинговий інструмент сприятиме популяризації певних об'єктів сільського зеленого туризму з підтвердженням відповідним сертифікатом [7]. Поглиблене вивчення запитів туристів у сфері сільського зеленого туризму та пропозиція на ринок нових туристичних послуг стане одним із засобів диверсифікації джерел доходів сільського населення, як компоненти комплексного розвитку сільських територій та сільської інфраструктури, а також як одного із чинників стратегії подолання бідності в сільській місцевості.

Надання певних преференцій, зокрема й податкових, для суб'єктів господарювання у сфері сільського зеленого туризму та максимальне спрощення введення обліку в них лише сприятиме ефективному регулюванню цієї галузі підприємницької діяльності.

Визначені особливості дозволять забезпечити вищий рівень розвитку сільського зеленого туризму на певній території та позиціонуватимуть його як важливий засіб стимулювання й інвестування соціально-економічного розвитку села: сприяння розбудові інфраструктури села, комплексному розвитку сільських територій і сільської інфраструктури, створенню нових джерел доходів сільського населення, а також кращому забезпеченню відпочинку міських жителів у сільській місцевості; популяризації української культури; поширенню знань та інформації про історичні, природні, етнографічні особливості України.

Проведений аналіз особливостей державного регулювання сільського зеленого туризму показав, що його розвиток у регіонах України щороку стає більш потужним та одним із перспективних шляхів вирішення соціальних питань щодо зайнятості населення у всіх регіонах та їх соціально-економічного розвитку. Виконання поставлених завдань з регулювання та розвитку сільського зеленого туризму сприятиме якісному розвитку, організації й управлінню сільського зеленого туризму, а також залученню інвестицій в туристичну галузь та економіку України.

1. Закон України «Про сільський зелений туризм» [Електронний ресурс]: Проект Закону України від 12.04.2007 р. № 3467 // Верховна Рада України. –

Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=30022

2. Гуткевич С.О. Привабливість Українських Карпат: сільський зелений туризм/ С.О. Гуткевич, М.І.Габа, М.Д.Корінько. – К.: НУХТ, 2016.
3. Лужанська Т. Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: навч. посіб. / Т. Ю. Лужанська, С. С. Махлинець, Л. І. Тебляшкіна. – К.: Кондор, 2008.
4. Роглев Х. Й. Сільський туризм – перспективний напрямок розвитку туристської індустрії України / Х. Й. Роглев // Туризм : теорія та практика. – 2005. - № 1.
5. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги – XXI, 2008.
6. Рутинський М. Й. Сільський туризм : навч. посіб. / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінько. – К.: Знання, 2006.
7. Станкевич-Волосянчук О. І. Сільський туризм : метод. посіб. / О. І. Станкевич-Волосянчук. – Ужгород, 2009.
8. Управління зеленим туризмом в регіоні: Українські Карпати та станція Луганська / В. Одзімек, М. Желяк. – Краків, 2009.
9. Офіційний сайт Співки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greentour.com.ua>
10. Сільський зелений туризм [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uzhgorod.net.ua/news>

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2016 р.